

THEMA

VERKENNING

Christen-zijn en grenzen in kunst en cultuur?

De Here spreekt in zijn Woord positief over kunst. Wij hebben als mensen een cultuuropdracht te vervullen. Daarover ging het in het eerste artikel (Woordwijs). Hoe vullen we die opdracht in? Waar trekken we grenzen? We kijken nu naar kunst, kunstonderwijs en onze taak hierbij.

Kunst

Het is een hele kunst om het woord 'kunst' van een goede omschrijving te voorzien. Misschien is het wel kenmerkend voor kunst dat ze ontsnapt aan iedere poging om haar in een formule te vangen.

In elk geval is kunst een onderdeel van de cultuur. Het tot eer van de Schepper beheren van de aarde en al wat daarin is, kan op heel veel manieren. Kunst vat al die manieren samen. De kunstenaar spreekt door middel van tonen, kleuren, vormen, beelden, woorden, bewegingen enz. Door de kunst kunnen we genieten van Gods schepping en we kunnen Hem eren met de scheppingsmogelijkheden. Dit kun je ook lezen in de definitie van K. Schilder (zie Woordwijs).

Voor een goede visie op kunst en cultuur is vakmanschap en onderwijs nodig. Anders zul je door buitenstaanders niet serieus genomen worden. Het is ook nodig voor onze kinderen, opdat ze weerbaar worden op dit terrein.

De zonde

Wanneer we zo het terrein van het culturele leven opgaan, zijn we dan in staat om goede keuzes te maken?

De zonde speelt een niet te onderschatten rol. In de eerste plaats is ons eigen hart zondig. Wij kijken niet oprecht en ons hart zoekt vaak het (verkeerde) aantrekkelijke. Vervolgens merken wij ook de zonde in onze omgeving; de thema's en hun uitwerking zijn soms gewoon choquerend en antichristelijk. We weten dat satan rondgaat als een brullende leeuw (1 Petr. 5) en hij slaat het terrein van de kunst beslist niet over (zie ook Gen. 4). Dan geldt ook de bijbelse vermanende oproep: *'Gaat uit van haar, mijn volk, opdat gij geen gemeenschap hebt aan haar zonden en niet ontvangt van haar plagen'* (Op. 18:4). Het mijden (Schilder spreekt van onthouden) van bepaalde cultuurvormen is soms geboden! *'Laat ze maar lachen: ze weten niet wat ze doen - die cultuurslampampers van de overkant.'*¹

Onderwijs

De wet verplicht het middelbaar onderwijs tot onderwijs in kunstzinnige en culturele vorming (CKV). Niet iedereen is er gelukkig mee en je hoort soms de opmerking dat de wetgever hierin te ver gaat. Kan de overheid een gereformeerde leerling verplichten tot bioscoopbezoek? De overheid gaat niet zover. Hier vallen genoeg goede keuzes te maken. Het praktische deel (bezoeken van een aantal culturele activiteiten) moet wel gedaan worden, maar daarvoor is het niet strikt noodzakelijk om een bioscoop te bezoeken. Het geeft leerlingen in elk geval geen vrijbrief naar ouders toe; zo van: ja, u kunt daar wel tegen zijn, maar het moet van school.

¹ Laatste zin uit *Christus en Cultuur*, maar door mij wel in een andere context gebruikt. Schilder plaatst de verstandige ouderling met zijn huisbezoek als cultuurkracht tegenover de ongelovigen die juist zichzelf zo cultureel vinden.

Na het eerste artikel kun je zeggen: christenen zijn verplicht om zich bezig te houden met kunst en cultuur. Hier ligt een cultuuropdracht van God. We constateerden dat gereformeerden het niet gemakkelijk vinden om zich op dit terrein te bewegen. De discussie over kunst en cultuur is verstild in een individualistische omgang.

Individueel

Naar mijn bescheiden indruk zijn wij als gereformeerden een beetje ingedut.

Wie luistert nog kritisch naar de muziek van zijn kinderen? Toch wil je niet horen wat voor verschrikkelijke muziek daar soms beluisterd wordt!

Wie kijkt nog mee met zijn kinderen, wanneer de tv aan staat?

Wie praat naar aanleiding van een film of documentaire nog met zijn kind(eren) over wat te zien was en hoe je dat als christen moet beoordelen? Wie praat nog met zijn kind naar aanleiding van een gelezen boek over de inhoud en de kijk van de schrijver op waarden en normen?

Op dit punt maak ik mij grote zorgen. We laten te veel over aan het individu. Het kind moet zelf maar keuzes maken. "Ik vind die muziek ook waardeloos, maar ja, zij zijn jong en kennelijk hebben ze er minder moeite mee." Dit soort reacties hoor ik van ouders en dan denk ik: neemt u de doopbelofte nog serieus?

Deze kritiekloze houding tekent naar mijn beleving ook de geringe weerbaarheid van christenen. We moeten niet denken dat het materialisme, hedonisme (genotzucht) en het postmodernisme van de huidige cultuur ons voorbij gaat!

Postmodern

Onze kinderen leven in een postmoderne tijd en daar is niks mis mee. Het is onmogelijk om nu heel het postmodernisme te bespreken, maar laat ik drie kenmerken noemen.

De eerste is de *individualisering*. Zo veel stemmen, zoveel godsdiensten, zoveel leefwerelden, zoveel muziek enz. De psalm in de kerk en de videoclip van MTV bijten elkaar niet. Als individu maak je deel uit van veel en verschillende verbanden. Dit leidt tot fragmentatie; je neemt per dag wel vier tot zes keer een andere rol aan. Maar wie ben ik dan echt?

In de tweede plaats de *twijfel* aan een totale zinvolle geschiedenis. Iedereen heeft zijn eigen verhaal en laten we alsjeblieft ophouden met de grote verhalen. En claim in geen geval de Waarheid, want die tijd is voorbij. Ieder mens heeft zijn eigen waarheid, alles is relatief.

Ten slotte gaat het om *ervaringen*. Er is een grote behoefte aan snelle afwisselingen en sterke prikkels: de 'zap' en 'house'-cultuur. Alles moet intensief en groots beleefd worden en wanneer iets verveelt, dan zappen we naar iets anders. Alles moet snel en flitsend zijn.

Hoe staan wij in deze cultuur? Ds. Henk Jasperse² voelt dit in zijn leven ook. En u dan? En uw kinderen?

Dit postmoderne denken vraagt een christocentrische benadering. Wie Christus centraal stelt, die strijdt tegen individualisme, twijfel en ervaringsgerichtheid. Die is nog steeds geboeid door het Grote Verhaal: Christus en die gekruisigd. Deze zekerheid is voor de postmodernist een dwaasheid, maar voor ons een wijsheid van God.

We hebben niet de opdracht om de wereld of haar cultuur te mijden, maar om die te ontplooien. We leven midden in de wereld en toch in Gods koninkrijk. Dat moet niet naïef gebeuren, maar in christelijk geloof. Weerbare christenen zoeken Gods eer en wijzen alles wat daar haaks op staat, af.

² De discussie rondom ds. Jasperse tip ik slechts aan, de ruimte ontbreekt om er dieper op in te gaan. In het ND en op de website van de krant kunt u meer hierover lezen. Aanbevelenswaardig vind ik ook het artikel van ds. J.W. van der Jagt in *Nader Bekeken* van juni 2002: 'Met ootmoed mij bekleden'.

Kaders voor kunst en cultuur³

Het motief om als gereformeerde school actief te zijn op het gebied van kunst en cultuur is het bijbelse gegeven dat God de Schepper is van hemel en aarde. We mogen genieten van zijn schepping: van de natuur en van de wijze waarop de mens met zijn creatieve mogelijkheden deze aarde heeft vorm gegeven en ingericht. Als school wil je de leerlingen een onderzoekende leerhouding helpen ontwikkelen. Niet om alles maar klakkeloos over te nemen of te slikken, maar je leert de confrontatie - de communicatie - aan te gaan en te komen tot een oordeelsvorming in het licht van Gods geboden. Daarbij gaat het om: ontmoeting → confrontatie → beoordeling.

Je moet ook vaststellen dat niet alles te onderzoeken valt. God heeft in de Bijbel duidelijk gewaarschuwd je niet met alles in te laten. Als het gaat om de culturele activiteiten, moet je het volgende mijden:

- a. *perversie*: behagen scheppen in abnormale seksuele lustbevrediging;
- b. *pornografie*: het verlagen van liefdesrelaties tussen mensen tot platte seksuele wellust;
- c. *zwarte magie*: toverkunsten met behulp van het aanroepen van wezens uit de geestenwereld en het occulte terrein;
- d. *blasfemie*: godslasterlijke uitspraken en afbeeldingen.

Dit lijkt helder. Toch is ook hier voortdurend sprake van een grijs terrein. De grenzen zijn niet zwart-wit te trekken en acceptabele uitingen worden soms heel geraffineerd omgebogen tot uitingen waarvan je als kind van de HERE moet zeggen: dit kan en mag niet.

Mag je als christen nu wel of niet naar de bioscoop, het theater enz.? Ik kan mij voorstellen dat u het gemakkelijk zou vinden om hierop een helder antwoord te ontvangen. Toch wil ik liever dat u zelf deze vragen beantwoordt. Belangrijker dan of je op een bepaalde locatie bent, is de vraag: kun je daar volop genieten als christen? Worden je Schepper en zijn scheppingsgaven daar geëerd en groot gemaakt? Wees dan heel eerlijk en leg deze vragen ook langs uw tv-kijkgedrag. Geniet van de cultuur als christen en stel als christen uw grenzen en wijs als christen resoluut af alles wat over die grens gaat.

Vermoeiend? Boeiend?

We naderen het einde van deze artikelen. Misschien vond u het wel vermoeiend. Of hoorde u een bezorgde toon. Uw beleving kan ik uiteraard niet peilen. Wel hoop ik dat u geprikkeld bent. Het terrein van kunst en cultuur is een rijk gebied. Er valt veel te genieten, laten we dat dan ook doen. Het is boeiend om op dit terrein bezig te zijn. Een goede gids is dan noodzakelijk. Laten we Gods Woord als gids aanvaarden, om te onderscheiden waar het op aankomt. We hebben dat licht op ons pad echt nodig (Ps. 119).

Er wordt veel gevraagd van een christen om in deze wereld te leven als kind van God. Er wordt veel gegeven aan een christen om op Gods weg te gaan: het gebed. Laten we samen veel bidden tot God voor jongeren, ouderen en voor onszelf. Op het gebed geeft God aan een ieder wat nodig is; ja, op het gebed ontvangen we Christus.

We zullen samen, ouders en leerkrachten, onze cultuurtaak moeten oppakken. Als voorbeelden is het ook belangrijk hoe wij praten en handelen. Dat geldt ook in de cultuur. Van harte hoop ik dat wij kritisch zijn en blijken. Durf een culturele activiteit te mijden en heb het lef maar om bij een activiteit weg te gaan, omdat heel geraffineerd gespeeld jouw God en Vader beledigd wordt. Heb de moed om de radio uit te zetten of een cd-tje weg te gooien, wanneer blijkt dat er onchristelijke muziek op staat. Laten we de tv maar eens uitdoen. Moet het nou zo extreem, hoor ik u al denken? Vaak kan het anders. Ik wees er al op: zorg dat je praat; met elkaar en met je kinderen. Zorg dan voor een inhoudrijk gesprek. Durf als ouder leiding te geven en wees duidelijk. Niet alles is een middelmatige zaak.

³ In deze paragraaf maak ik gebruik van de resultaten van een bezinning die op het Greijdanus College is gehouden met de ouders over het schoolvak CKV.

Ik sluit af met een vrij weergegeven uitspraak van Chaim Potok: 'Verken je grenzen, breid je leefwereld uit, maar doe dit op voorwaarde dat je je identiteit goed bewaart.'⁴

Voor de bespreking

1. De zonde speelt een grote rol in ons leven. Ook op het gebied van kunst en cultuur. Kunt u daarvan voorbeelden geven?
2. Op gereformeerde scholen wordt CKV gegeven. Leerlingen moeten het terrein van kunst en cultuur niet alleen theoretisch, maar ook praktisch verkennen. Wat is uw rol als ouder daarbij? Wat is de verantwoordelijkheid van de school?
3. Postmodernisme beschreef ik aan de hand van drie kenmerken. Herkent u deze in uw leven? Op welke wijze gaat u hier dan mee om?
4. Bespreek de kaders voor kunst en cultuur.
 - a. Zijn ze scherp genoeg?
 - b. Leg ze eens heel eerlijk naast uw eigen kijkgedrag en vervolgens naast dat van uw kinderen. Neem er daarna een avond de tijd voor om het door te praten. U kunt op de verenigingsavond alvast beginnen.
5. Christus moet centraal staan in ons leven en dat moet ook in de kunst en cultuur tot uiting komen. Hoe krijgt dat concreet vorm in uw leven?
6. Dr. A. van de Beek schrijft⁵: 'Christenen zitten nooit in een goed vel. Ze kunnen nooit echt de wereld liefhebben - terwijl het Gods wereld is.' Herkent u dat gevoel en is zijn constatering terecht?

Tips voor literatuur:

P. van Gurp, *K. Schilder: Christus en cultuur*, Woord en wereld dl. 15, Goes 1991.

K. Schilder, *Christus en Cultuur*, Franeker, 1978.

Chaim Potok, *Mijn naam is Asjer Lev*, 's-Gravenhage 1988.

W.H. Velema, *Geroepen tot heilig leven*, Kampen, 1985.

W.H. Velema, *Christen zijn in deze wereld*, Kampen, 1977.

J. Douma, *Over beelden en beeldenstormers*, Kampen 2001.

W. Rietkerk, *Platzak bij de wensput*, Kampen 1997.

A. van de Beek, *Gespannen liefde*, Kampen 2000.

J.W. van der Jagt, 'Met ootmoed mij bekleden', in: *Nader Bekeken*, jrg. 9, nr.6, juni 2002.

J.M. de Jong, 'CKV en identiteit in de tweede fase van het VO', in: *De Reformatie*, jrg.76,nr 33, 26 mei 2001.

⁴ Het boek *Mijn naam is Asjer Lev* van Chaim Potok beschrijft treffend de in mijn artikelen aangeroerde vragen en moeiten. Het lezen waard.

⁵ In: A. van de Beek, *Gespannen liefde*, p. 44.